

УДК 331.5:338.43

**М. Б. Махсма**

кандидат економічних наук,  
доцент кафедри управління персоналом та економіки праці,  
ДВНЗ «Київський національний економічний університет  
імені Вадима Гетьмана», Київ, Україна  
mahsmam@ukr.net



## ДИНАМІКА ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЗАЙНЯТІСТЬ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

**Анотація.** Розглянуто динаміку заробітної плати в сільському господарстві. Проаналізовано взаємозв'язок заробітної плати, кількості працівників аграрних підприємств та зайнятості сільського населення. Запропоновано заходи із підвищення трудової зайнятості селян на основі вдосконалення системи матеріального стимулювання.

**Ключові слова:** сільське господарство, зайнятість, сільське населення, заробітна плата, матеріальне стимулювання.

**М. Б. Махсма**

кандидат економічних наук, доцент кафедри управління персоналом і економіки праці,  
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київ, Україна

### ДИНАМИКА ЗАРАБОТНОЙ ПЛАТЫ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА ЗАНЯТОСТЬ СЕЛЬСКОГО НАСЕЛЕНИЯ

**Аннотация.** Рассмотрена динамика заработной платы в сельском хозяйстве. Проанализирована взаимосвязь заработной платы, количества работников аграрных предприятий и занятости сельского населения. Предложены меры по повышению трудовой занятости селян на основе совершенствования системы материального стимулирования.

**Ключевые слова:** сельское хозяйство, занятость, сельское население, заработная плата, материальное стимулирование.

**Maria Makhama**

PhD in Economics, Associate Professor, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine  
54/1 Peremogy Ave., Kyiv, 03680, Ukraine

### DYNAMICS OF WAGES IN AGRICULTURE AND ITS IMPACT ON EMPLOYMENT OF RURAL POPULATION

**Abstract. Introduction.** During the last ten years there has been a rapid reduction in the number of employees in the agricultural sector of Ukraine. One of the reasons for this phenomenon is a low level of wages at agricultural enterprises. Regarding it, the purpose of the article is to analyze the current economic situation in the agricultural sector, the impact of wages on the quantity of agricultural workers and to identify directions for rural employment increase.

**Results.** Analysis of salary in agriculture has shown its positive upward trend. However, its level is still low to stimulate increase in quantity of agricultural workers. In addition, there is a negative trend of proactive wage growth compared to growth of labour productivity rates in the sector. As a result of the research, certain measures to increase employment of rural population based on the improvement of economic incentives for agricultural workers are suggested. In particular, it is proposed to increase the share of labour costs in agricultural added value; to optimize inter-sector differentiation in remuneration, including wage increases in agriculture to the level of the average salary in the economy; to strengthen the state control over the timeliness and completeness of wage payment at agricultural enterprises.

**Keywords:** agriculture; employment; rural population; salary; material stimulation.

**JEL Classification:** J21, J31, J43

**Постановка проблеми.** Найбільшу частку доходів сільського населення, як відомо, утворює дохід від трудової діяльності – заробітна плата. Вона впливає на кон'юнктуру ринку праці, знаходиться в тісному взаємозв'язку із зайнятістю працівників. Збільшення рівня зарплати до певних меж стимулює кількісне зростання пропозиції робочої сили й забезпечує підвищення її якості, що за сприятливої ринкової кон'юнктури зумовлює ріст рівня зайнятості працівників в економіці. Збільшення зайнятості, своєю чергою, сприяє росту обсягів національного виробництва, що створює економічну основу для подальшого підвищення рівня заробітної плати зайнятих в економіці. Взаємозв'язок заробітної плати і зайнятості посилює актуальність проведення аналізу заробітної плати в сільському господарстві в контексті визначення її впливу на підвищення зайнятості сільського населення та скорочення його безробіття.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблеми розвитку сільського господарства, матеріального стимулювання, зайнятості, безробіття сільського населення досліджуються такими відомими українськими вченими, як С. Бандур, І. Гнибіденко, В. Дієсперов, Ю. Краснов, В. Лишиленко, Л. Молдован, М. Орлатий, О. Павловська, Б. Пасхавер, В. Рябоконт, П. Саблук, О. Шубравська,

В. Юрчишин, К. Якуба та ін. Теоретичні й практичні аспекти зайнятості населення висвітлюються в роботах зарубіжних учених, а саме А. Моріса (Moris, 2003) [1], Дж. М. Кейнса (Keynes, 2012) [2], В. Гімпельсона (Himpelson, 2013), Р. Капелюшнікова (Kapeliushnikov, 2013), Т. Базиленко (Basilenko, 2012), Д. Стребкова (Strebkov, 2011), П. Петракова (Petraikov, 2011) та ін. Водночас, недостатньо вивченим залишається вплив заробітної плати на зайнятість населення в сільському господарстві, що й зумовлює необхідність цього дослідження.

**Метою статті** є аналіз динаміки рівня оплати праці та її впливу на кількість працівників і зайнятість сільського населення, а також визначення напрямів підвищення трудової зайнятості селян, зокрема шляхом удосконалення системи матеріального стимулювання в аграрному секторі.

**Основні результати дослідження.** Ретроспективний аналіз динаміки оплати праці показує, що проблема низької ціни робочої сили виникла ще за соціалістичної доби. За деякими даними, у 1925–1926 рр. реальна зарплата радянського робітника в Москві відставала від французького робітника в Парижі на 10% і від німецького робітника в Берліні – на 20% [3, с. 442]. Зміна суспільно-економічної формації в напрямі побудови ринкової економіки у 1990-х роках, яка супроводжувалася глибокою системною кри-

зою в усіх сферах життя, негативно позначилася на рівні заробітної плати, призвела до безпрецедентного падіння вартості й ціни робочої сили, нечуваних затримок заробітної плати. Поширилися такі негативні явища, як багатомісячні невідплати заробітної плати, неоплачувані відпустки за ініціативою адміністрації, розрахунки із працівниками продукцією. На тлі стагфляційних процесів це багатократно погіршило матеріальне становище працівників, призвело до суттєвого падіння рівня життя основної частини населення, підірвало основи його матеріальної зацікавленості в зайнятості у народному господарстві, а зайнятих працівників – у продуктивній праці. Особливо гостро зазначені проблеми виявлялися в аграрному секторі.

Слід відмітити, що за роки реформування частка аграрного сектору в загальному обсязі національного виробництва істотно скоротилася. При цьому зайнятість у аграрному виробництві практично не змінилася: за період 2001–2005 рр. вона зменшилася від 19,7 до 19,2%, тобто лише на 0,5%, і до 2012 р. – ще до 17,1%. Скорочення частки сільського господарства в економіці відбувається в унісон із падінням числа найманих працівників, зайнятих у галузі, – від 1418,1 тис. осіб у 2005 р. до 700,9 тис. осіб у 2012 р., що, зрештою, призвело до перетворення аграрного виробництва в низькоефективний, нерегульований сектор сільських домашніх господарств. У 2012 р. господарствами населення було вироблено 49,3% загального обсягу продукції сільського господарства, 44,9% рослинницької та 58,1% тваринницької продукції [4, с. 43].

На початку 2000-х років, після затьожної кризи економічна активність в Україні певною мірою похвалася. У результаті дещо збільшилися обсяги національного виробництва, а відтак і номінальний та реальний її рівні. Водночас, середньомісячна заробітна плата залишається доволі низькою. За цим показником Україна нині відстає від Росії і Румунії щонайменше у 2 рази, від Польщі та Угорщини – у 4 рази.

На фоні низької ціни робочої сили у цілому в економіці проблема знецінення робочої сили набула особливої гостроти в аграрному секторі економіки. Попри періодичні підвищення номінального рівня заробітна плата тут залишається чи не найнижчою в народному господарстві, поступаючись навіть сферам нематеріального виробництва.

Утім, низький рівень оплати праці в сільському господарстві є загальносвітовою закономірністю. В багатьох країнах також спостерігається більш низький рівень заробітної плати аграріїв порівняно із її загальним рівнем по народному господарству і рівнем заробітної плати в обробній промисловості. Наприклад, у Великій Британії у 2004 р. зарплата в сільському господарстві відставала від зарплати у промисловості на 30%, в Китаї – на 42%, у Німеччині – у 2 рази [5].

Серед причин низької ціни сільської робочої сили слід назвати неефективність сільськогосподарського виробництва, порівняно нижчу його прибутковість та низькі темпи росту обсягів виробництва в галузі. За період 2001–2011 рр. загальний випуск валового продукту в Україні зріс більш ніж у 6 разів, тоді як у сільському господарстві – лише у 3,2 рази. Ще однією причиною низького рівня оплати праці в сільському господарстві є незначна питома вага витрат на оплату праці у валовій доданій вартості, точніше, їх частка значно менша, ніж по народному господарству загалом: у 2006 р. – 20,6 і 49,4% відповідно, у 2012 р. – 23,7 та 50,9% відповідно (табл. 1).

Серйозною перешкодою зростання заробітної плати в аграрних підприємствах є їх фінансові труднощі, пов'язані із нестачею оборотних коштів, що ускладнює своєчасність виплати заробітної плати. Підвищення заробітної плати стримується й через існування хибної думки про те, що

Таблиця 1

## Питома вага витрат на оплату праці у валовій доданій вартості

Показник	2001 р.	2006 р.	2012 р.*
<i>Народне господарство</i>			
Валова додана вартість, млн. грн.	204190	544153	1408889
Оплата праці, млн. грн.	86440	268631	718159
Частка оплати праці у ВДВ, %	42,2	49,4	50,9
<i>Сільське господарство</i>			
Валова додана вартість, млн. грн.	29421	41006	111748
Оплата праці, млн. грн.	5831	8448	26490
Частка оплати праці у ВДВ, %	19,8	20,6	23,7

Джерело: Розраховано автором на основі [6, с. 30-33];  
\*2012 р. – розраховано на основі [7, с. 24-26]

буцімто це може призвести до зростання собівартості сільськогосподарської продукції. Однак варто зазначити, що питома вага заробітної плати в собівартості продукції сільського господарства залишається надзвичайно низькою, що також спричиняє низький рівень оплати праці в галузі й негативно впливає на мотивацію аграріїв. У 2000–2012 рр. витрати на оплату праці з відрхуваннями коливалися на рівні 12,6–12,2%, тоді як у країнах Євросоюзу цей показник сягає 30–35% [8, с. 4].

У цілому динаміка рівня середньомісячної заробітної плати в сільському господарстві впродовж 2001–2012 рр. є позитивною: у цей період вона зросла більше ніж у 13 разів. Причому її зростання відбувалося як відносно середнього рівня оплати в народному господарстві, так і відносно мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму. Якщо у 2001 р. середньомісячна заробітна плата в галузі становила 48,5% середньої заробітної плати, 127,8% – мінімальної заробітної плати і 48,5% – прожиткового мінімуму, у 2006 р. середньомісячна заробітна плата складала відносно вказаних мінімальних соціальних стандартів відповідно 53,1, 138 та 109,5%, то у 2012 р. ці показники піднялися відповідно до 66,9, 178,4 і 178,4% (табл. 2).

Слід наголосити й на такому негативному моменті, що значна частина працівників сільськогосподарських підприємств (12,7%) у 2012 р. отримувала заробітну плату меншу за прожитковий мінімум (до 1134 грн.), а заробітна плата 45,5% із них була в межах 1005–1500 грн. Водночас, у цілому по народному господарству заробітна плата кожного сьомого працівника (14%) становила понад 5 тис. грн. на місяць, тоді як у сільському господарстві таку суму отримували лише 3,9% зайнятих [9, с. 207–208].

Неоднаковим є рівень оплати праці в сільськогосподарських підприємствах різних форм власності. Якщо на початку 2000-х років вищою була заробітна плата на приватних підприємствах, то у 2012 р. комунальні сільськогосподарські підприємства платили своїм працівникам більше, ніж приватні.

Нині сільськогосподарське виробництво в Україні продовжує залишатися малоефективним сектором економіки, що зокрема спричинено відсутністю дієвої системи мотивації продуктивної праці зайнятих у галузі осіб. Проблемами матеріального стимулювання в сільському господарстві є нерегулярність і несвоєчасність виплати заробітної плати працівникам, що на тлі низького її рівня значно погіршує їх матеріальне становище та слугує деструктивним фактором їхньої мотивації. Водночас, заборгованість із виплати заробітної плати в сільському господарстві має сталу позитивну тенденцію до скорочення. За аналізований період обсяги невідплати зменшилися більш ніж у 20 разів, або до 25,9 млн. грн. (менш чим 3% загальної заборгованості) [9, с. 250]. Однак ця проблема в аграрному секторі остаточно поки що не вирішена і продовжує негативно впливати як на мотивацію працівників, так і на їх матеріальний добробут.

У контексті аналізу ефективності матеріального стимулювання аграрної праці беззаперечний інтерес становлять рівень та динаміка продуктивності праці, її зіставлення з темпами росту заробітної плати в галузі. Протягом

2001–2012 рр. в Україні помітною стала тенденція до більш швидкого росту заробітної плати порівняно із підвищенням продуктивності праці, причому розрив між цими показниками дедалі зростає. Якщо у 2001 р. він становив лише 8% (136% проти 128%), то у 2005 р. – уже 102% (374% проти 272%). У 2012 р. цей розрив досяг більш ніж трьохкратного розміру: заробітна плата підвищилася у 18,2 раза, а продуктивність праці – тільки у 5,9 раза (рис.).

Очевидно, що підвищення зарплати сільськогосподарськими підприємствами здійснюється попри порівняно повільніший ріст продуктивності праці. Водночас, це виправданно з огляду на відставання величини заробітної плати від середньої по народному господарству і низьку платоспроможність селян. Імовірно, в найближчій перспективі тенденція випередження темпів росту оплати праці порівняно з її ефективністю зберігатиметься. Однак зрозуміло, що збільшення рівня заробітної плати повинно мати наукове обґрунтування та забезпечуватися підвищенням ефективності праці.

Становить інтерес і співвідношення динаміки рівня заробітної плати на сільськогосподарських підприємствах із двома показниками – кількістю працівників аграрних підприємств та кількістю зайнятого сільського населення у працездатному віці. Співвідношення перших двох показників показує, що за сталої тенденції до підвищення рівня заробітної плати кількість найманих працівників має зворотну тенденцію до скорочення. Це свідчить про те, що попри постійне підвищення заробітної плати аграріїв ще не досягла того рівня, коли вона починає стимулювати збільшення кількості осіб, які бажають працювати в сільському господарстві. Однак зайняте сільське населення практично не реагує на зміни заробітної плати та кількості найманих працівників через їх надто малу питому вагу в загальній чисельності зайнятих, а також через поширення нестандартних форм зайнятості на селі.

Отже, до позитивних зрушень у матеріальному стимулюванні аграріїв можна віднести: сталу тенденцію до зростання як номінального, так і реального рівня заробітної плати; збільшення її питомої ваги відносно як середнього рівня оплати в народному господарстві, так і мінімальних соціальних стандартів; скорочення заборгованості із заробітної плати; зменшення обсягів продажу продукції через збільшення заробітної плати та натуральної оплати; поліпшення структури зарплати. Водночас, нагальними проблемами матеріального стимулювання аграріїв залишаються: надзвичайно низький рівень заробітної плати; нерегулярність і несвоєчасність її виплати; низька оплата аграрної праці у приватному секторі; мізерна орендна плата від наданих в оренду земельних та майнових часток тощо.

Очевидно, що розв'язання проблем зайнятості сільського населення тісно пов'язано із необхідністю підвищення рівня його добробуту і престижності сільського образу життя. Для цього потрібно на державному та регіональному рівнях розробляти і впроваджувати відповідні програми. Нині в Україні існує ряд програмних документів забезпечення зайнятості населення та підвищення рівня його доходів у цілому по економіці. Прийняті також програми, орієнтовані на поліпшення структури зайнятості в сільському господарстві [10; 11].

Проте їх недостатня ефективність і дієвість потребують удосконалення програм у напрямі конкретизації заходів щодо підвищення зайнятості сільського населення, більшого взаємоузгодження між собою та тісної інтеграції в загальнодержавні програми соціально-економічного розвитку і програми зайнятості населення.

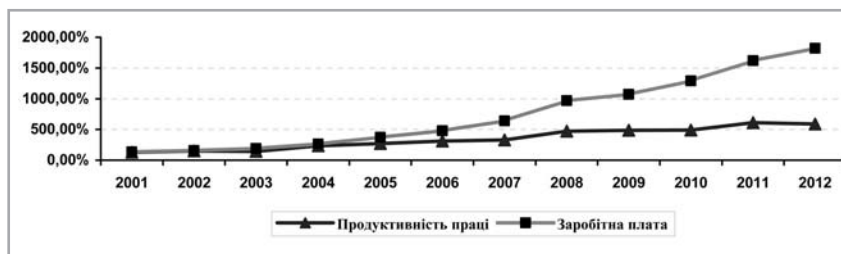


Рис. Темпи росту продуктивності праці та середньомісячної заробітної плати на сільськогосподарських підприємствах України, 2001–2012 рр.

Джерело: Розраховано автором на основі [4]

**Висновки.** Враховуючи надзвичайну складність, багатогранність та багаторівневість виявлених і розглянутих проблем, їх вирішення бачиться шляхом реалізації комплексу взаємопов'язаних програмних заходів за трьома важливими напрямками: 1) інноваційний розвиток аграрного сектору економіки як основної сфери прикладання праці на селі, що має виявитися у підвищенні ефективності сільськогосподарського виробництва та конкурентоспроможності продукції аграрного сектору, нарощуванні ним обсягів виробництва і на цій основі забезпеченні збільшення робочих місць для сільського населення; 2) впровадження активної політики зайнятості населення, що проживає в сільській місцевості; 3) вжиття заходів у сфері політики доходів сільського населення і заробітної плати працівників, зайнятих в аграрному секторі економіки.

Не применшуючи значущості заходів у рамках перших двох напрямів, окреслимо докладніше заходи третього напрямку. На наш погляд, збільшенню мотивації праці та трудової зайнятості селян сприятимуть заходи, спрямовані на підвищення вартості та ціни робочої сили. Йдеться про збільшення частки витрат на оплату праці в доданій вартості, створеній у сільському господарстві, оптимізацію міжгалузєвої диференціації заробітної плати, зокрема ріст заробітної плати в сільському господарстві до рівня середньої заробітної плати в народному господарстві, посилення державного впливу на порядок формування валових витрат і собівартості продукції, а також своєчасність та повноту виплати заробітної плати аграріям тощо.

Таблиця 2

Відношення заробітної плати в сільському господарстві до мінімальних соціальних гарантій в Україні у 2001–2012 рр.

Рік	Мінімальна заробітна плата, грн.	Прожитковий мінімум для осіб працездатного віку, грн.	Середня заробітна плата 1 штатного працівника, грн./міс.	Середня заробітна плата 1 працівника у с-г, грн./міс.	Відношення (%) заробітної плати штатного працівника, зайнятого в с-г, до		
					заробітної плати		прожиткового мінімуму
					середньої	мінімальної	
2001	118,0	311,30	311,33	151,0	48,5	127,8	48,5
2002	165,00	365,00	376,38	177,0	47,0	107,3	48,5
2003	205,0	365,0	462,27	210,10	45,4	102,5	57,6
2004	237,0	386,73	589,62	295,12	50,0	124,5	76,3
2005	332,00	453,00	806,19	414,97	51,5	125,0	91,6
2006	400,00	505,0	1041,44	552,87	53,1	138	109,5
2007	460,00	633,00	1351,00	733,00	54,2	159,3	115,8
2008	545,00	669,00	1806,00	1076,00	59,6	197,4	160,8
2009	744,00	744,00	1906,00	1206,00	63,3	162,1	162,1
2010	922,00	922,00	2239,00	1430,00	63,9	155,1	155,1
2011	1004,00	1004,00	2633,00	1800,00	68,3	179,2	179,2
2012	1134,00	1134,00	3026,00	2023,00	66,9	178,4	178,4

Джерело: Розраховано автором на основі [9, с. 184]

На рівні сільськогосподарського підприємства доцільно вжити заходів для збільшення частки оплати праці в собівартості продукції за одночасного зменшення матеріальних витрат, упровадження сучасних форм організації трудової діяльності, відновлення науково обґрунтованого нормування праці, удосконалення матеріального стимулювання працівників у напрямі більш тісного зв'язку заробітної плати із результатами праці, зменшення частки натуральної оплати в заробітній платі, підвищення орендної плати за надані селянами в оренду майнові та земельні паї, створення оптимального механізму колективно-договірної регулювання фондів оплати праці аграрних підприємств, посилення впливу профспілок сільських працівників тощо.

Реалізація запропонованих заходів потребує прийняття виважених, обґрунтованих рішень на всіх рівнях управління, і насамперед на державному. Сьогодні вкрай необхідно внести зміни, доповнення та уточнення до цілого ряду законодавчих актів, що регулюють аграрну сферу [12, с. 9]. Вирішення проблем сільської зайнятості та підвищення рівня життя, або принаймні послабити їх на селі, можна лише діючи одночасно за всіма напрямками розвитку аграрного сектору і сільських територій. В іншому випадку досягатиметься лише тимчасове покращення ситуації на аграрному ринку праці.

#### Література

1. Алле М. Глобализация: разрушение условий занятости и экономического роста. Эмпирическая очевидность / Морим Алле; пер. с франц. – М.: Теис, 2003. – 314 с.
2. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж. М. Кейнс; пер. с англ. – М.: Гелиос, 2012. – 352 с.
3. Струмилини С. Г. Очерки советской экономики / С. Г. Струмилини. – Москва: Ленинград, 1928. – 498 с.
4. Сільське господарство України у 2012 р.: стат. зб. – К.: Державна служба статистики України, 2013. – 402 с.
5. ILO Yearbook of Labour Statistics 2005. – Geneva: International Labour Office, 2005.
6. Статистичний щорічник України за 2011 р. – К.: Август Трейд, 2012. – 559 с.
7. Україна у цифрах 2012: стат. зб. – К.: Державна служба статистики України, 2013. – 248 с.
8. Павловська О. Вплив доходів та заробітної плати на зайнятість населення / О. Павловська // Україна: аспекти праці. – 2008. – № 4. – С. 3–11.
9. Праця в Україні у 2012 р.: стат. зб. – К.: Державна служба статистики України, 2013. – 322 с.
10. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 р., затверджена Постановою Кабміну України 19 вересня 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
11. Державна цільова програма сталого розвитку сільських територій на період до 2020 р., затверджена Постановою Кабміну України у 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://170820.minagro.web>
12. Пасхавер Б. Й., Пасхавер Л. В. Молдован, О. В. Шубравська // Економіка АПК. – 2012. – № 9. – С. 3–9.

Стаття надійшла до редакції 04.09.2013

#### References

1. Alle, M. (2003). *Globalization: the destruction of the employment conditions and economic growth. The empirical evidence* (Trans. from French). Moscow: Teis (in Russ.).
2. Keynes, J. (2012). *General theory of employment, percent and money* (Trans. from Eng.). Moscow: Helios (in Russ.).
3. Strumilin, S. G. (1928). *Sketches of the soviet economy*. Moscow: Leningrad (in Russ.).
4. The State of Statistics Service of Ukraine (2013). *Agriculture of Ukraine 2012 (Statistical collection)*. Kyiv: SSSU (in Ukr.).
5. International Labour Office (2006). *ILO Yearbook of Labour Statistics 2005*. Geneva.
6. Statistical Annual Journal of Ukraine 2011 (2012). Kyiv: August Trade (in Ukr.).
7. The State of Statistics Service of Ukraine (2013). *Ukraine in indicators 2012*. Kyiv: SSSU (in Ukr.).
8. Pavlovskaya O. (2008). Incomes and wages influence on population employment. *Ukraina: aspekty pratsi (Ukraine: Aspects of Labour)*, 4, 3-11 (in Ukr.).
9. The State of Statistics Service of Ukraine (2013). *Labour in Ukraine in 2012 (Statistical collection)*. Kyiv: Kyiv: SSSU (in Ukr.).
10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2007). *Government goal-oriented program of Ukrainian villagers' development up to 2015*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua> (in Ukr.).
11. Ministry of Agrarian Policy of Ukraine (2011). *Government goal-oriented program of rural territories sustainable development up to 2020*. Retrieved from <http://170820.minagro.web> (in Ukr.).
12. Pashaver, B. I., Moldovan, L. V., & Shubravskaya O. V. (2012). Fundamental problems of farm production development. *Ekononika APK (Economics of Aik)*, 9, 3-9 (in Ukr.).

Received 04.09.2013

# ЕКОНОМІЧНИЙ ЧАСОПИС-XXI

науковий журнал  
ВАК України

Видається з 1996 року  
Виходить 6 разів на рік

Світове господарство і міжнародні  
економічні відносини  
Глобальний розвиток  
Економічна безпека  
Економічна теорія  
Економіка і управління  
Соціальна економіка і політика  
Гроші, фінанси і кредит  
Регіональна економіка  
Політичні інститути і процеси

#### Автори журналу:

провідні вчені  
України та світу,  
посли, державні діячі,  
міські голови,  
лідери бізнесу

**АНАЛІТИКА ДЛЯ ЕЛІТИ:  
ПЕРЕДПЛАТИ І ДОЛУЧАЙСЯ!**

**як  
передплатити?**

Через  
передплатні агенції:  
«Ідея», «Саміт»,  
«Періодика»,  
«Меркурій»

Через  
ДП «Преса»  
Передплатний  
індекс:  
**96437**

Через редакцію журналу  
«Економічний часопис-XXI»:  
(044) 235-98-28,  
235-98-27  
[editor@osp.com.ua](mailto:editor@osp.com.ua)